

مقاله پژوهشی

ارزیابی عملکرد پایه‌ای نقاط شهری در توسعه اقتصادی روستاهای پیراشهری بخش مرکزی شهر نورآباد دلفان

محمدجواد صفایی^۱، علی خدادادی^۲ و هادی نیازی^{۳*}

تاریخ دریافت: ۱۳ تیر ۱۳۹۹ تاریخ پذیرش: ۲۵ فروردین ۱۴۰۰

چکیده

نقاط شهری بعنوان مکان‌های سرویس‌دهنده پیرامون خود، توسعه این فضاها را تحت تأثیر قرار داده‌اند. لذا باید عملکردی مناسب و مؤثری در جهت توسعه سکونتگاه‌های پیرامون خود داشته باشند. بنابراین، در مقاله حاضر ضمن تعیین عملکرد پایه‌ای شهر نورآباد؛ به تحلیل تأثیر آن بر توسعه اقتصادی نواحی پیرامونی پرداخته است. این پژوهش از منظر هدف کاربردی، و به لحاظ ماهیت روش توصیفی تحلیلی محسوب می‌شود. بر این اساس ابتدا به کمک روش ضریب مکانی اقتصاد پایه منطقه سنجیده شد، سپس با استفاده از تکنیک تحلیلی Mabac تأثیر اقتصاد پایه بر میزان توسعه اقتصادی روستاهای پیراشهری مورد سنجش قرار گرفت. نهایتاً به روش تاکسونومی عددی با برنامه spss سطح توسعه اقتصادی روستاها رتبه‌بندی گردید. نتایج نشان داد بخش کشاورزی به عنوان بخش غالب اقتصاد ناحیه ارزیابی گردید. در تحلیل ماباک نیز شاخص‌هایی چون؛ دستیابی به شغل دوم با ضریب وزنی ۳/۳۹ و تغییر شغل با ضریب وزنی ۳/۱۹ در اولویت قرار گرفته‌اند. در رتبه‌بندی انجام شده به روش تاکسونومی عددی، روستاهای خلیفه‌آباد (با وزن ۰/۱)، زالی‌آباد (با وزن ۰/۱۵)، چشمه-خانی (با وزن ۰/۲۱)، به ترتیب در رتبه‌های ۱ تا ۳ و مابقی روستاها در رده‌های بعدی قرار دارند. لذا با توجه به نتایج تحقیق قرار گرفتن در مسیرهای اصلی ترد بین شهر نورآباد با شهرها و روستاهای دور و نزدیک باعث توسعه نسبی بعضی از مناطق شده، و عملکرد پایه‌ای این شهر نقش چندانی در توسعه اقتصادی روستاهای پیراشهری نداشته است. بنابراین پیشنهاد می‌شود که به منظور توسعه متوازن این نقاط، ضمن اصلاح تأثیر عملکرد پایه‌ای شهر نورآباد، دیگر ابعاد کارکردی آن مورد توجه و اصلاح قرار گیرد.

کلمات کلیدی: روستاهای پیراشهری، LQ، MABAC، تاکسونومی عددی.

۱- دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران
۲- دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران
۳- دانشجوی دکتری برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه فردوسی، مشهد، ایران
*نویسنده مسئول: (hadi_niazi99@mail.um.ac.ir)

مقدمه

نواحی پیرا شهری، فضایی هستند که با رشد سریع اجتماعی و وابستگی متقابل بین منابع طبیعی، کشاورزی و فرآیندهای شهری همراه می‌باشند و به عنوان فضایی اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی شناخته می‌شوند؛ که در آن، محدودیت‌ها و فرصت‌های زیادی مشاهده می‌شود (کازمیان شیروان و همکاران، ۱۳۹۷). در واقع نواحی در گرداگرد شهر هستند که شهرها درون آن‌ها گسترش می‌یابند و یا تحت تأثیر شهرها قرار دارند (کازمیان شیروان و همکاران، ۱۳۹۶).

عرصه پیراشهری یا گستره کنش روابط متقابل شهری روستایی، متأثر از دو نیروی عمده است: نخست، نیروهای اجتماعی، اقتصادی و فضایی کالبدی که از طرف شهر، روستاها را هدف قرار می‌دهد، مثل تغییرات بنیادی در اقتصاد خانوارها، دوم، نیروهایی که منشأ روستایی دارد اما در پیوند با شهری شدن و شهرگرایی عمل می‌کند مانند جریان‌هایی از قبیل مهاجرت، جابه‌جایی و انتقال جمعیت (کرمی و همکاران، ۱۳۹۸).

یکی از کارکردهای شهرهای کوچک، عملکرد اقتصادی است که از طریق انواع بازارها، جریان سرمایه، نحوه مصرف و خرید و جریان درآمد عینیت می‌یابد. همچنین کارکردهای مهم دیگر شهرهای کوچک، ارائه خدمات و به خصوص خدمات زیربنای به روستاهای حوزه نفوذ خود می‌باشد (نظریان و بهارلویی، ۱۳۹۲). لذا این شهرها با توجه به جایگاه و مرکزیت آن در مناطق تحت پوشش خود همواره تأثیرات متنوعی بر سکونتگاه‌های پیرامون خود دارند. بر این اساس متناسب با فاصله سکونتگاه‌ها با شهر، میزان این تأثیرگذاری در برخی شاخص‌ها نیز کمتر می‌شود. سکونتگاه‌های پیرامون شهرها بر اساس این موضوع، مهمترین تأثیرات را از شهرها متقبل می‌شوند. بعنوان مثال شهرهای با جایگاه خدماتی، بیشترین نقش خود را با

تأثیرات خدماتی بر سکونتگاه‌های پیرامون خود نشان می‌دهند. بنابراین یک رابطه قوی بین نقش‌آفرینی شهرها و محیط پیرامون می‌تواند وجود داشته باشد (صفری‌علی‌اکبری و صادقی، ۱۳۹۸).

یکی از ویژگی‌های سکونتگاه‌های انسانی پویایی آن است، این پویایی در فضا طی روندهای زمانی به مدد تبادلات، تغییر شکل‌ها و نقل و انتقال‌هایی صورت می‌پذیرد (رومیانی و همکاران، ۱۳۹۸)؛ بنابراین در معرض دگرگونی‌هایی قرار دارند که اغلب منشأ بیرونی دارد و جلوه‌های گوناگون این دگرگونی‌ها در عرصه‌های روستایی به صور مختلف و در زمینه‌های متنوع ظهور پیدا می‌کند (طالشی و همکاران، ۱۳۹۸).

موقعیت مکانی روستا به‌ویژه مجاورت آن با مراکز شهری بزرگ در سطوح ملی، منطقه‌ای و محلی، یکی از مهم‌ترین عوامل زمینه‌ساز تغییرات ساختاری و عملکردی روستاها محسوب می‌شود. روستاهای پیرامون شهر با سرعت بیشتری نسبت به سایر روستاها تحولات جمعیتی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی در آن‌ها مشاهده می‌شود که این امر ناشی از فاصله کم و تبادلات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و بخش دیگر متأثر از گسترش کالبدی شهرها بوده است (بابایی و همکاران، ۱۳۹۸). با این وجود تلاش‌های بسیاری برای توانمندسازی روستاها صورت گرفته، لیکن این سیاست‌ها در بهبود عملکرد اقتصادی نواحی روستایی تا حد زیادی بی‌اثر بوده‌اند (پورتر^۱، ۲۰۰۴). به‌طوری‌که جابجایی و مهاجرت‌های گسترده روستائیان به شهرها، گسترش فقر و بیکاری، عدم امنیت غذایی، قرار گرفتن عمده جمعیت روستایی در حاشیه و مواردی از این دست نشان می‌دهد که در عمل اهداف حیاتی توسعه برافزایش پایدار درآمد، گسترش اشتغال‌های تولیدی و برقراری متعادل‌تر منافع ناشی از رشد در مناطق

دارای بیشترین ظرفیت برای توسعه فضاهای پیراشهری هستند. همچنین از حیث فضای، سکونتگاه‌های بافاصله کمتر و دسترسی مناسب‌تر به شهر از ظرفیت‌های بالاتری برای توسعه فعالیت‌های کارآفرینی برخوردار است. احمدی و همکاران (۱۳۹۸) در تحلیل توسعه‌یافتگی روستاهای پیراشهری دریافتند که از نظر پیوند روستا-شهری و سطح برخورداری و میزان مراودات اقتصادی-اجتماعی و سیاسی، سطح برخورداری کامل روستا از امکانات موردنیاز شهری، تنها مرکز دهستان برخوردارترین روستا بوده است. بابایی و همکاران (۱۳۹۸) در تحقیق روند تحولات اقتصادی-اجتماعی روستاهای پیراشهری به این نتیجه دست یافتند که تحولات اساسی در بخش‌های مختلف زمین‌های زراعی و مسکونی بوده و نتیجه این تحولات اثرات منفی بر هویت و جامعه روستایی داشته است. سجودی و یاسوری (۱۳۹۸) در راهبردهای توسعه منطقه‌ای با تأکید بر تقویت ارتباطات فضاهای پیراشهری مشخص نمودند که شرایط موجود، بار مسئولیت بالای شهرستان و عدم رقابت‌پذیری سایر مناطق شهرستان رشت و در نتیجه عدم تعامل قابل قبول بین فضاهای پیراشهری بوده است. مکانیکی و همکاران (۱۳۹۸) یافته‌های پژوهش آن‌ها که در چهار بعد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و بهداشتی صورت گرفت، نشان داد که نقش واسطه‌ای در ارائه خدمات به حوزه‌های نفوذ روستایی باعث ماندگاری جمعیت نواحی روستایی پیرامونی آن شده است. حسینی و همکاران (۱۳۹۸) موانع توسعه پایدار اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی با رویکرد کارآفرینی را انجام داده‌اند. لذا، نبود نوآوری در رابطه با تعامل بین محیط‌زیست و انسان، ورود سازمان‌های متعدد مداخله‌گر در روستا و فقدان مدیریت یکپارچه روستاها، مهارت پایین مردم در کسب و کارها، نداشتن اطلاعات از بازارهای کسب‌وکار، از مهم‌ترین موانعی هستند که کمتر موردتوجه قرار گرفته‌اند و از شدت بالایی برخوردارند. نجفی‌کانی (۱۳۹۸) در بررسی چالش‌ها و تنگناهای توسعه اقتصادی در نواحی روستایی، مهم‌ترین چالش توسعه

روستایی با شکست مواجه شده است (قدیری‌معصوم^۱ و همکاران، ۲۰۱۰).

توسعه نواحی روستایی به‌عنوان راهبردی جامع و پایدار منوط به وجود پایداری اقتصادی در کنار سایر ابعاد پایداری است. با این حال بی‌عدالتی اقتصادی، عدم ثبات سازوکارهای اقتصادی، سطوح پایین رفاه اقتصادی، فقر، بیکاری، نارضایتی شغلی و درآمدی، همواره پایداری اقتصادی نواحی روستایی را با تردید مواجه نموده است و سطوح مختلفی از نابرابری‌های فضایی را به همراه دارد (بخشی و همکاران، ۱۳۹۸). از طرفی تقویت پیوندهای روستایی-شهری باهدف توسعه اقتصادی و کاهش فقر، به شرایط جغرافیایی، اجتماعی-اقتصادی و اکولوژیکی محلی و منطقه‌ای بستگی دارد (احمدی و همکاران، ۱۳۹۸). در نتیجه برای برنامه‌ریزی و توسعه، چاره‌ای جز شناخت ویژگی‌های سکونتگاه‌های روستایی و مسائل و چالش‌های آن‌ها و برنامه‌ریزی برای توسعه آن‌ها نیست (حسینی و همکاران، ۱۳۹۸).

از آنجاکه جلوه‌هایی از فقر، بیکاری، نارضایتی از اشتغال، درآمد و سطوح پایینی از رفاه اقتصادی، در روستاهای بخش مرکزی شهرستان دلفان دیده می‌شود، پژوهش حاضر بر آن است: به این سؤال پاسخ دهد که: نقش عملکرد شهر نورآباد در توسعه اقتصادی روستاهای پیراشهری این بخش به چه صورت بوده است؟ بنابراین به‌منظور شناخت تأثیرات عملکرد نقاط شهری در توسعه اقتصادی روستاهای پیراشهری ضروری است به مطالعاتی که پیرامون این موضوع بر توسعه اقتصادی روستاهای حوزه نفوذ خود پرداخته‌شده، بپردازیم. تا ضمن بررسی مشکلات و موانع پیشرفت اقتصادی روستائیان، بتوان مهم‌ترین پارامترهای مؤثر بر این عوامل را احصاء نمود:

قدیری‌معصوم و همکاران (۱۳۹۸) دریافتند که سه مؤلفه محیطی زیرساختی، ویژگی‌های فردی و اقتصادی کارآفرینی

کشاورزی، تغییر شغل، افزایش درآمد، دستیابی به شغل دوم، افزایش تمایل به کار در شهر، بهبود وضعیت اقتصادی و انواع آن نیز از اهمیت زیادی برخوردار می‌باشند؛ بنابراین، این مطالعه بر آن است تا به بررسی نقش عملکرد پایه‌ای شهر نورآباد در توسعه اقتصادی روستاهای پیراشهری بخش مرکزی شهرستان دلفان بپردازد.

مواد و روش‌ها

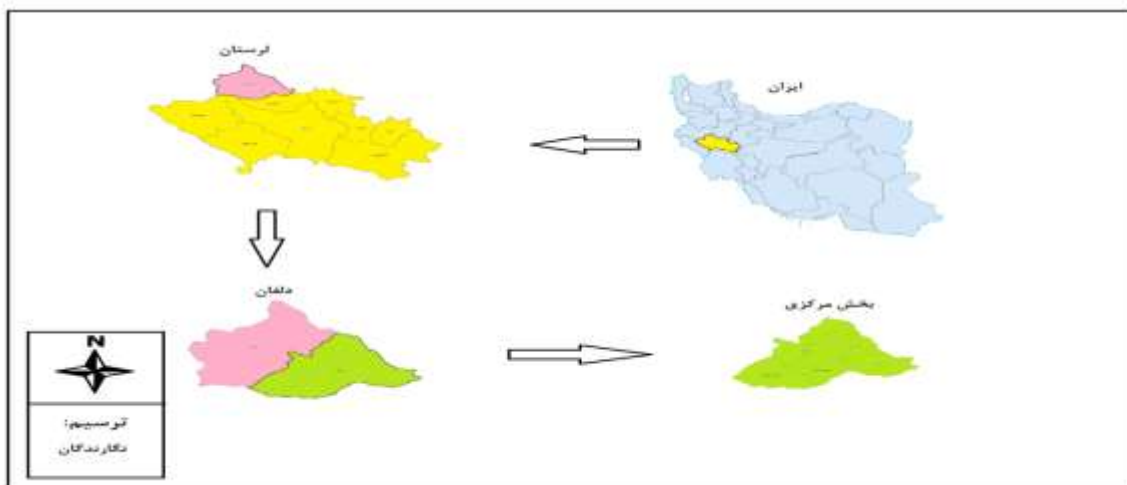
شهرستان دلفان یکی از ۱۱ شهرستان استان لرستان است که دارای سه بخش است. بخش مرکزی این شهرستان در موقعیت ۳۴ درجه و ۳ دقیقه عرض شمالی تا ۴۷ درجه و ۵۵ دقیقه طول شرقی قرار دارد. این بخش شامل سه دهستان (نورآباد، نورعلی و میربگ) و ۱۸۴ روستا است که ۳۳ روستا از آنها خالی از سکنه است. همچنین دارای جمعیتی به تعداد ۳۹۰۰۹ نفر است، به طوری که در جدول شماره ۱ آمده است. بعد خانوار شهرستان حاکی از آن است که شهرستان دلفان دارای بعد خانوار بالاتر از متوسط بعد خانوار استان است. در ادامه به منظور واکاوی موضوع خواسته شده، جهت بررسی وضعیت روستائیان این بخش، تعدادی از روستاهایی که کمترین فاصله را با شهر نورآباد و بیشترین تأثیرپذیری را در این روند داشته‌اند مورد بررسی قرار می‌گیرند.

از حیث روش توصیفی - تحلیلی و از مطالعات اسنادی، کتابخانه‌ای و پیمایشی استفاده گردیده است. جامعه آماری شامل روستاهای منتخب بخش مرکزی شهرستان دلفان است که ۶ روستا بر اساس نزدیک‌ترین مسافت انتخاب گردید.

اقتصادی روستاهای مرزی را مسائل زیست‌محیطی، نهادی، اجتماعی و زیرساختی دانسته است. علیائی و عزیز (۱۳۹۸) در بررسی عوامل مؤثر بر تحولات کارکرد اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی دریافته‌اند کارکرد اقتصادی نقاط روستایی از کارکرد اقتصاد کشاورزی به سمت کارکرد خدماتی، صنعتی و سکونتی - خوابگاهی تغییر یافته است. این تغییر کارکرد دارای آثار مثبتی همچون افزایش درآمد روستائیان، بهبود کیفیت زندگی، متنوع شدن اقتصاد روستا و ایجاد اشتغال و غیره بوده است. کمانرودی - کجوری و قلی‌نیا (۱۳۹۸) پراکنده‌رویی شهر بابل و تغییر نقش اقتصادی روستاهای پیرامون، موجب تغییر نسبت شاغلین بخش - های اقتصادی این شهر و روستاهای پیرامون آن شده است. بابامیری و همکاران (۱۳۹۷) در تحلیل تحولات ساختار اقتصادی روستاهای پیرامون شهر سقز به این نتیجه رسیدند که تحولات روستاها علاوه بر مسائل اقتصادی، ویژگی‌های کالبدی و اجتماعی فرهنگی را نیز در بر می‌گیرد. رحمانی و همکاران (۱۳۹۷) در بررسی تحلیل اثربخشی مؤلفه‌های اقتصادی در رفاه خانوارهای روستایی دریافته‌اند که این مؤلفه‌ها در روستاها از وجود نابرابری در بخش شاخص‌های اقتصادی حکایت دارد.

یکی از عوامل اساسی در مطالعات و برنامه‌ریزی‌های شهری و منطقه‌ای توجه به اوضاع اقتصادی محدوده و منطقه مورد مطالعه است (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱).

استان لرستان در سال ۱۳۹۴ دارای نرخ بیکاری ۱۳/۴ درصد است که ۳ درصد بالاتر از میانگین کشوری است. به طوری که شهرستان دلفان دارای نرخ بیکاری ۲۳/۶۷ درصد و نرخ کارگاه - های فعال به ازای هر هزار نفر جمعیت ۴ کارگاه بوده است (گزارش اقتصادی استان لرستان در برنامه پنجم توسعه، ۱۳۹۵). شهر نورآباد به عنوان مرکز ارائه‌دهنده خدمات در سطح روستاهای بخش مرکزی دلفان ایفای نقش می‌کند. در این میان بررسی شاخص‌ها و معرفه‌های مهم تأثیرگذار اقتصادی نیز از اهمیت بالایی برخوردار است. شاخص‌هایی نظیر سطح فعالیت‌های

شکل ۱. موقعیت بخش مرکزی شهرستان دلفان (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

جدول ۱. جمعیت بخش مرکزی نورآباد دلفان (۱۳۸۵ - ۱۳۹۵)

ردیف	دهستان	جمعیت ۸۵	جمعیت ۹۰	جمعیت ۹۵	تعداد خانوار		تعداد روستا (۹۵)	
					دارای سکنه	خالی از سکنه	دارای سکنه	خالی از سکنه
۱	نورآباد	۹۹۲۱	۱۱۷۶۴	۱۳۴۳۴	۲۰۷۸	۸۵	۴۳	۵
					۲۹۳۰	۹۰		
					۳۶۸۷	۹۵		
۲	نورعلی	۷۱۶۵	۷۳۴۰	۷۱۸۹	۱۵۲۹	۸۵	۳۰	۱۷
					۱۸۷۱	۹۰		
					۱۹۶۴	۹۵		
۳	میربگ	۱۸۵۲۷	۲۰۲۲۱	۱۸۳۸۶	۳۹۳۶	۸۵	۷۸	۱۱
					۴۸۶۷	۹۰		
					۴۹۷۷	۹۵		
جمع:		۱۳۹۵		۳۹۰۰۹	۱۰۶۲۸	۱۵۱	۳۳	

مأخذ: ۱۳۸۵، ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ www.data.roostanet.ir

شکل ۲. نقشه موقعیت نورآباد و روستاهای پیراشهری مورد مطالعه (یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۹)

جدول ۲. جمعیت و فاصله روستاهای منتخب بخش مرکزی نورآباد دلفان

ردیف	روستا	دهستان	جمعیت	خانوار	فاصله تا شهر (کیلومتر)
۱	چشمه خانی	نورآباد	۱۶۰۳	۴۲۳	۲
۲	حسین آباد نورعلی	نورآباد	۴۲۰	۱۱۹	۳
۳	خلیفه آباد	نورآباد	۱۸۶۴	۵۰۴	۳
۴	زالی آباد دوراهی	میربگ	۸۲۲	۲۱۶	۵
۵	ظفر آباد	نورآباد	۷۹۵	۲۲۱	۲
۶	مرادآباد	نورآباد	۸۶۳	۲۴۵	۴

مأخذ: ۱۳۹۵ www.data.roostanet.ir

جدول ۳. جمعیت شهری و نرخ مهاجرت شهرستان دلفان

ردیف	جمعیت شهری نورآباد	جمعیت روستایی	جمعیت بخش مرکزی	خالص مهاجرت پذیری شهری	نرخ مهاجرت سالیانه
۱	۶۶۴۱۷	۷۷۵۵۶	۳۹۰۰۹	۷۰۳	۱۴۱

مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن، بخش جمعیتی، ۱۳۹۵

جدول ۴. جمعیت فعال و مهاجر، برحسب سن در نقاط روستایی شهرستان دلفان

ردیف	رده‌های سنی	تعداد جمعیت	مهاجرت (پنج سال گذشته)	سهم شهرستان (پنج سال گذشته)	سهم مردان (پنج سال گذشته)	سهم زنان (پنج سال گذشته)
۱	۲۰ - ۲۴	۸۳۷۶	۱۰۰			
۲	۲۵ - ۲۹	۸۳۰۶	۱۲۴			
۳	۳۰ - ۳۴	۶۴۲۹	۱۱۶			
۴	۳۵ - ۳۹	۶۱۳۳	۸۳	۵۵۷	۲۸۳	۲۷۴
۵	۴۰ - ۴۴	۵۰۰۶	۴۷			
۶	۴۵ - ۴۹	۳۴۰۸	۲۶			
۷	۵۰ - ۵۴	۲۴۱۳	۱۹			
۸	۵۵ - ۵۹	۲۵۲۶	۱۱			

مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن، بخش جمعیتی، ۱۳۹۵

از روش‌های ضریب مکانی (LQ)، MABAK و تاکسونومی عددی به روش SPSS استفاده شده است.

جهت بررسی فرضیه مورد بررسی شاخص‌های اقتصادی چون: سطح فعالیت‌های کشاورزی، تغییر شغل، افزایش درآمد، دستیابی به شغل دوم، کاهش میزان دامداری، تمایل به کار در شهر و بهبود وضعیت اقتصادی اهالی مورد استفاده قرار گرفته است (بابامیری و همکاران، ۱۳۹۷).

تحقیق حاضر در زمره تحقیقات توصیفی (غیرآزمایشی) محسوب می‌شود. برای بررسی عملکرد نقاط شهری در توسعه اقتصادی روستاهای پیراشهری شهرستان دلفان از یک سری معیارهای مرتبط استفاده شده است. هراندازه معیارها اجزا هدف را پوشش دهند و بیشتر بیان‌کننده هدف باشند احتمال رسیدن به نتیجه دقیق‌تر افزایش خواهد یافت (حاجی‌نژاد و همکاران، ۱۳۹۴). بنابراین به منظور مشخص شدن کارکرد شهر مورد مطالعه و سنجش سطح توسعه اقتصادی روستائیان مورد هدف به ترتیب

جدول ۵. ماتریس معیارهای مورد پردازش در تحقیق

شاخص	معیارها
اقتصادی	۱- سطح فعالیت‌های کشاورزی، ۲- تغییر شغل اهالی روستا، ۳- افزایش درآمد اهالی روستا، ۴- اقدام برای دستیابی به شغل دوم، ۵- سطح میزان دامداری در روستا، ۶- افزایش تمایل به کار در شهر و ۷- بهبود وضعیت اقتصادی اهالی

مأخذ: یافته‌های پژوهش؛ ۱۳۹۹

تکنیک ضریب مکانی (LQ)

روشی است که میزان تمرکز نسبی یک فعالیت در یک منطقه یا شهر را نشان می‌دهد. بعنوان مثال نسبت اشتغال در یک صنعت یا بخش خاص را در یک ناحیه یا شهر نسبت به اشتغال در همان صنعت یا بخش در منطقه‌ای که ناحیه یا شهر مورد نظر در آن قرار دارد. و برای محاسبه آن می‌توان از فرمول ذیل استفاده نمود (کلانتری، ۱۳۹۶).

$$L.Q = \frac{\frac{\text{اشتغال در بخش } i \text{ در شهر یا منطقه } j}{\text{کل اشتغال در شهر یا منطقه } j}}{\frac{\text{اشتغال در بخش } i \text{ در کل استان}}{\text{کل اشتغال در استان}}} \quad (1)$$

چنانچه مقدار LQ بزرگتر از ۱ باشد؛ نشان دهنده آن است که بخش مورد نظر در ناحیه یا شهر از تمرکز بیشتری برخوردار بوده، لذا اقتصاد پایه منطقه را تشکیل می‌دهد. برعکس اگر میزان LQ کمتر از ۱ باشد؛ بیانگر این موضوع است که منطقه در بخش مورد نظر با ضعف روبه‌رو است.

روش ماباک از جمله جدیدترین روش‌های تصمیم‌گیری چند معیاره است که در مرکز تحقیقات دانشگاهی دفاعی بلگراد توسعه یافته و به منظور وزن‌دهی به معیارها و نیز ارزیابی گزینه‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد (دالاه‌ا^۱، ۲۰۱۱) که دارای هفت گام به صورت ذیل می‌باشد:

در گام اول به تعیین معیارها و گزینه‌های پژوهش اقدام می‌شود، در گام دوم به تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری پرداخته، در گام سوم با اختصاص وزن به شاخص‌های مورد نظر اقدام به نرمال‌سازی آنها می‌شود، در گام چهارم ماتریس نرمال را وزن‌دار

نموده، در گام پنجم مرز ناحیه تخمین را به دست می‌آوریم. در گام ششم به محاسبه فاصله گزینه‌ها تا مرز ناحیه شباهت می‌پردازیم. و نهایتاً در گام هفتم امتیاز نهایی هر گزینه را مشخص کرده و بر اساس آن گزینه‌ها رتبه‌بندی می‌شوند.

تاکسونومی عددی یکی از روش‌های پرکاربرد در زمینه رتبه‌بندی، طبقه‌بندی و مقایسه سطح برخورداری مناطق، شهرها یا روستاها از خدمات مورد نظر است. این مدل برای نخستین بار توسط آدانسون^۲ در سال ۱۷۶۳ میلادی پیشنهاد گردید. سپس در سال ۱۹۶۸ میلادی زیگنانت هلویک^۳ آن را به‌عنوان وسیله برای طبقه‌بندی و تعیین درجه توسعه‌یافتگی بین ملل مختلف در یونسکو مطرح کرد. به‌نحوی که مراحل آن به‌صورت زیر است:

- ۱- تشکیل ماتریس اولیه: برای این منظور اطلاعات اولیه را بر مبنای شاخص‌های مورد مطالعه در جدولی قرار می‌دهیم، ۲-
- محاسبه فاصله هر منطقه یا نقطه از مناطق یا نقاط دیگر بر مبنای مجموع شاخص‌های بکار رفته، ۳- مشخص کردن نقاط یا مناطق همگن، ۴- محاسبه فاصله مرکب هر منطقه از منطقه ایده‌آل، ۵- محاسبه سطح توسعه بخش‌ها یا مناطق (کلانتری، ۱۳۹۶) و ۶- مرتب کردن بخش‌ها یا مناطق بر اساس سطح نسبی توسعه.

نتایج

در میان عملکردهای متنوع شهرها، اغلب یک یا چند فعالیت نقش برجسته‌ای داشته و بر سایر فعالیت‌ها تأثیرگذار می‌باشند. از این رو تحلیل اقتصاد پایه شهر یکی از موضوعات مورد نظر در

۲ - Adanson

۳ - Zignant Heloueik

۱ - Dalaha

تدوین طرح‌های جامع و تفصیلی است. که از طریق روش ضریب مکانی قابل حصول است. بنابراین در این پژوهش با استفاده از این روش به تعیین اقتصاد پایه‌ای شهر نورآباد، به صورتی که در قالب جدول زیر آمده است، پرداخته شده است.

جدول ۶. گروه‌های عمده فعالیت و ضریب مکانی آنها در نقاط شهری استان و شهر نورآباد

ردیف	فعالیت	شهر نورآباد	۱۳۹۵	
			ضریب مکانی (LQ)	رتبه
۱	کشاورزی	۸۰۳	۱/۴۶	۱
۲	صنعت	۴۷۱۳	۱/۲۸	۲
۳	خدمات	۵۶۸۰	۰/۸۱	۳
	جمع	۱۱۱۹۶		

مأخذ: سرشماری عمومی نفوس و مسکن، بخش فعالیت، ۱۳۹۵ و یافته‌های پژوهش؛ ۱۳۹۹

تأثیر متوسط: ۳، تأثیر زیاد: ۴ و تأثیر خیلی زیاد: ۵) تکمیل گردید. لازم به توضیح است که جهت درج نظرات کارشناسان در ماتریس اولیه تکنیک از میانگین امتیازات آنان، در محیط اکسل استفاده شده است.

در گام اول و دوم به تعیین معیارها و گزینه‌های پژوهش به همراه تشکیل ماتریس تصمیم‌گیری پرداخته شده است. بنابراین طبق روال انجام مراحل تجزیه و تحلیل در خیلی از مدل‌های کاربردی ابتدا شاخص‌های مورد نظر را که به صورت سوالات طیفی مطرح شده بود، کمی نموده شده است. به صورتی که در جدول ذیل نشان داده شده است:

بطوریکه در جدول ۶ مشاهده می‌شود، بخش کشاورزی به عنوان اقتصاد پایه منطقه شناخته شده، و بخش‌های صنعت و خدمات در رده‌های بعدی قرار گرفته‌اند. بنابر اولویت به دست آمده در مدل ضریب مکانی لازم به نظر می‌رسد که تحلیلی از سطح توسعه اقتصادی روستاهای پیراشهری در قالب شاخص‌های تأثیرگذار بر این روند که قبلاً ذکر شده است، انجام شود. بر این اساس برای رسیدن به این مقصود، از طریق روش ماباک، به آن پرداخته شده است.

در مرحله رتبه بندی و ارزیابی شاخص‌های موجود؛ از روش MABAC استفاده گردید که ۳۰ پرسشنامه توسط جامعه کارشناسی در قالب سوالات طیفی (تأثیر خیلی کم: ۱، تأثیر کم: ۲،

جدول ۷. ماتریس کمی شده شاخص‌های توسعه اقتصادی روستاهای پیراشهری

روستاها شاخص‌ها	چشمه خانی	حسین آباد	خلیفه آباد	زالی آباد	ظفرآباد	مرادآباد	وزن
سطح فعالیت‌های کشاورزی	۳/۰۹	۳/۳۰	۳/۲۶	۳/۳۸	۳/۱۲	۳/۴۴	۰/۰۹۵
میزان دامداری در روستا	۲/۸۱	۲/۹۳	۲/۸۳	۲/۷۸	۲/۷۱	۲/۶۸	۰/۰۷۹
توسعه شیوه‌های کشاورزی	۲/۶۶	۳/۴۸	۲/۵۷	۲/۶۳	۲/۵۳	۲/۶۴	۰/۰۶۴
افزایش درآمد اهالی روستا	۲/۱۹	۱/۸۷	۲/۱۴	۱/۹۳	۲/۰۸	۲/۰۵	۰/۰۴۷
بهبود وضعیت اقتصادی اهالی	۳/۳۶	۳/۹۶	۴/۸۱	۳/۴۱	۳/۶۴	۳/۵۳	۰/۰۵۳
تغییر شغل اهالی روستا	۴/۲۴	۳/۹۲	۴/۲۲	۳/۹۳	۴/۱۲	۳/۹۵	۰/۱۵۶
اقدام برای دستیابی به شغل دوم	۲/۳۶	۲/۲۲	۲/۳۳	۲/۴۰	۲/۲۶	۲/۴۳	۰/۳۷۵
افزایش تمایل به کار در شهر	۳/۷۳	۳/۵۴	۳/۸۷	۳/۵۸	۳/۶۴	۳/۶۹	۰/۱۴۳

مأخذ: یافته‌های پژوهش؛ ۱۳۹۹

در گام سوم: با اختصاص وزن به شاخص‌های مورد نظر و استفاده از فرمول‌های به نرمال‌سازی آنها انجام می‌شود. از

$$n_{ij} = \frac{x_{ij} - x_i^-}{x_i^+ - x_i^-} \quad (2)$$

$$n_{ij} = \frac{x_{ij} - x_i^+}{x_i^- - x_i^+} \quad (3)$$

طرفی چنانچه معیارها جنبه مثبت داشته باشند از رابطه اول و چنانچه معیارها جنبه منفی داشته باشند از رابطه دوم استفاده می‌شود. به طوری در جدول فوق مشاهده می‌شود تمامی شاخص‌های مورد استفاده در این پژوهش جنبه مثبت دارند.

جدول ۸. ماتریس نرمال شده شاخص‌های توسعه اقتصادی روستاهای پیراشهری

روستاها شاخص‌ها	چشمه خانی	حسین آباد	خلیفه آباد	زالی آباد	ظفر آباد	مرادآباد
سطح فعالیت‌های کشاورزی	-۰/۸۷	-۰/۲۲	-۰/۰۲	-۰/۶۹	-۰/۷۴	۰
میزان دامداری در روستا	۰/۱۵	۱	-۰/۰۴	-۰/۰۰۷	-۰/۵۵	-۰/۷۵
توسعه شیوه‌های کشاورزی	-۰/۱۲	۱	-۰/۳۴	-۰/۱۶	-۰/۳۰	-۰/۱۵
افزایش درآمد اهالی روستا	۱	-۱/۱۳	-۰/۶۲	-۰/۷۸	-۰/۲۵	-۰/۰۵
بهبود وضعیت اقتصادی اهالی	-۰/۴۰	۰/۱۶	۱	-۰/۳۶	-۰/۱۴	-۰/۲۴
تغییر شغل اهالی روستا	۱	-۰/۸۱	-۰/۸۸	-۰/۷۵	-۰/۳۴	-۰/۶۳
اقدام برای دستیابی به شغل دوم	۰/۳۲	-۱/۱۷	-۱/۰۸	-۰/۶۷	-۰/۷۵	۱
افزایش تمایل به کار در شهر	۰/۳۰	-۰/۷۰	۱	-۰/۴۷	-۰/۱۸	-۰/۰۹

مأخذ: یافته‌های پژوهش؛ ۱۳۹۹

جدول ۹. ماتریس وزن دار شده شاخص‌ها

روستاها شاخص‌ها	چشمه خانی	حسین آباد	خلیفه آباد	زالی آباد	ظفر آباد	مرادآباد
سطح فعالیت‌های کشاورزی	-۰/۷۸	۰/۳۱	-۰/۱۲	-۰/۷۹	-۰/۶۵	-۰/۰۹
میزان دامداری در روستا	۰/۲۳	۱/۰۷	-۰/۱۲	-۰/۰۷	-۰/۴۷	-۰/۶۷
توسعه شیوه‌های کشاورزی	-۰/۰۵	۱/۰۶	-۰/۱۸	-۰/۱۰	-۰/۲۴	-۰/۰۸
افزایش درآمد اهالی روستا	۱/۰۴	-۱/۰۸	-۰/۶۷	-۰/۷۳	۰/۳	۰/۱
بهبود وضعیت اقتصادی اهالی	-۰/۳۵	-۰/۲۲	۱/۰۵	-۰/۳۱	-۰/۰۹	-۰/۱۹
تغییر شغل اهالی روستا	۱/۱۵	-۰/۶۵	۱/۰۳	-۰/۵۹	۰/۵	-۰/۴۷
اقدام برای دستیابی به شغل دوم	۰/۶۹	-۰/۸۰	-۰/۷۰	۱/۰۵	-۰/۳۷	۱/۳۷
افزایش تمایل به کار در شهر	۰/۴۴	-۰/۵۶	۱/۱۴	-۰/۳۳	-۰/۰۴	-۰/۲۴

مأخذ: یافته‌های پژوهش؛ ۱۳۹۹

فرم $n \times 1$ ایجاد می‌شود.

$$g_j = \left(\prod_{i=1}^m v_{ij} \right)^{\frac{1}{m}} \quad (5)$$

در گام چهارم ماتریس وزن دار شده شاخص‌ها را محاسبه می‌شود. برای این کار از رابطه‌ای زیر استفاده نموده شده است:

$$n_{ij} = w_i \cdot (n_{ij} + 1) \quad (4)$$

در گام پنجم پس از طی مراحل توضیح داده شده، مرز ناحیه تخمین را از طریق فرمول زیر به دست می‌آوریم. در این رابطه جایی که w_{ij} عناصر ماتریس وزنی (v) را نشان می‌دهد، m تعداد کل گزینه‌های جایگزین را نشان می‌دهد. پس از محاسبه مقدار g_j بر اساس معیارها، یک ماتریس از مناطق تقریبی G در

جدول ۱۰. ماتریس مرز تخمینی هر یک از شاخص‌ها

شاخص‌ها	سطح فعالیت‌های کشاورزی	میزان دامداری در روستا	توسعه شیوه‌های کشاورزی	افزایش درآمد اهالی روستا	بهبود وضعیت اقتصادی اهالی	تغییر شغل اهالی روستا	اقدام برای دستیابی به شغل دوم	افزایش تمایل به کار در شهر
مرز تخمینی	-۰/۳۳	۰/۴۹	۰/۱۷	۰/۵۰	۰/۲۷	۰/۶۹	۰/۷۷	۰/۳۱

مأخذ: یافته‌های پژوهش؛ ۱۳۹۹

$$Q = V - G$$

(۶) در گام ششم به محاسبه فاصله گزینه‌ها تا مرز ناحیه شباهت می‌پردازیم. برای این کار می‌بایست ماتریس وزن دار را از ماتریس g کم کرد.

جدول ۱۱. محاسبه فاصله هر گزینه از مرز ناحیه تخمین

روستاها شاخص‌ها	چشمه خانی	حسین آباد	خلیفه آباد	زالی آباد	ظفر آباد	مرادآباد
سطح فعالیت‌های کشاورزی	۰/۴۴	-۰/۶۵	-۰/۴۶	-۱/۱۳	۰/۳۱	-۰/۴۳
میزان دامداری در روستا	۰/۰۶	-۰/۷۸	۰/۱۷	۰/۲۲	۰/۷۷	۰/۹۷
توسعه شیوه‌های کشاورزی	۰/۲۳	-۰/۸۹	۰/۳۵	۰/۲۷	۰/۴۱	۰/۲۵
افزایش درآمد اهالی روستا	-۰/۵۴	۱/۵۹	-۰/۱۶	۱/۲۴	۰/۲۰	۰/۴۰
بهبود وضعیت اقتصادی اهالی	۰/۶۳	۰/۰۵	-۰/۷۷	۰/۵۸	۰/۳۷	۰/۴۲
تغییر شغل اهالی روستا	-۰/۴۶	۱/۳۵	-۰/۳۴	۱/۲۸	۰/۱۹	۱/۱۶
اقدام برای دستیابی به شغل دوم	۰/۰۷	۱/۵۷	۱/۴۸	-۰/۲۷	۱/۱۴	-۰/۶۰
افزایش تمایل به کار در شهر	-۰/۱۲	۰/۸۸	-۰/۸۲	۰/۶۵	۰/۳۶	۰/۰۷

مأخذ: یافته‌های پژوهش؛ ۱۳۹۹

کسب شده در هر یک از شاخص‌ها به رتبه‌بندی آن‌ها پرداخته شده است. که بر اساس آن دو شاخص اقدام برای دستیابی به شغل دوم و تغییر شغل اهالی روستاها با داشتن بالاترین رتبه در رده‌های اول و دوم و دیگر شاخص‌ها در رده‌های بعدی قرار می‌گیرند. بنابراین این دو شاخص از بین ۸ شاخص مورد بررسی منتج از تأثیر عملکرد اقتصاد پایه شهر نورآباد بوده. از آنجا که اقتصاد روستاها وابسته به فعالیت‌های کشاورزی است. لیکن این امر تأثیری بر توسعه اقتصادی آنها نداشته است. چون که در

در گام هفتم با استفاده از رابطه زیر امتیاز نهایی هر گزینه را مشخص کرده و بر اساس آن گزینه‌ها رتبه‌بندی می‌شوند. در این رابطه n تعداد معیارها را نشان می‌دهد و m تعداد گزینه‌های جایگزین است.

$$S_i = \sum_{j=1}^n q_{ij} \quad j = 1, 2, \dots, n, \quad i = 1, 2, \dots, m \quad (7)$$

حال با در نظر گرفتن نتایج مراحل قبل و با توجه به امتیازات

درجه اول اقدام به دستیابی به شغل دوم، سپس تغییر آن نموده‌اند.

جدول ۱۲. رتبه‌بندی روستاهای پیراشهر مورد هدف توسعه اقتصادی

ردیف	شاخص	امتیاز	رتبه
۱	سطح فعالیت‌های کشاورزی	۱/۹۲-	۸
۲	میزان دامداری در روستا	۱/۴۳	۴
۳	توسعه شیوه‌های کشاورزی	۰/۶۳	۷
۴	افزایش درآمد اهالی روستا	۲/۷۴	۳
۵	بهبود وضعیت اقتصادی اهالی	۱/۳۴	۵
۶	تغییر شغل اهالی روستا	۳/۱۹	۲
۷	اقدام برای دستیابی به شغل دوم	۳/۳۹	۱
۸	افزایش تمایل به کار در شهر	۱/۰۲	۶

(مأخذ: یافته‌های پژوهش؛ ۱۳۹۹)

بر سطح توسعه اقتصادی مناطق پیراشهری مربوطه از نظر جامعه کارشناسی بوده است. به عنوان نمونه در روستای چشمه-خانی میانگین میزان تأثیر توسعه اقتصادی شهر بر توسعه شاخص سطح فعالیت‌های کشاورزی از مجموع نظرات کارشناسان ۰/۰۴۶ بوده است.

۲- محاسبه فاصله هر منطقه یا نقطه از مناطق یا نقاط دیگر بر مبنای مجموع شاخص‌های بکار رفته:

این ماتریس که قطر اصلی آن برابر با صفر است، فاصله هر نقطه یا منطقه را از نقطه یا منطقه بعدی نشان می‌دهد. این فواصل بر مبنای فاصله اقلیدسی بین سطح توسعه مناطق محاسبه شده است. هر چه مقدار فاصله بین دو منطقه کمتر باشد نشان می‌دهد که این دو منطقه از نظر سطح توسعه‌یافتگی شباهت بیشتری نسبت به همدیگر دارند و هر چه فاصله بین دو منطقه بیشتر باشد، حاکی از شکاف توسعه بین دو منطقه است.

۳- مشخص کردن نقاط یا مناطق همگن:

در مرحله رتبه‌بندی روستاهای پیراشهری به کمک تکسونومی عددی به روش SPSS، با نظرخواهی از خبرگان (۴ نفر) مرتبط با مسائل روستایی منطقه به طریق طراحی سوالات دلفی تصمیم‌گیری، جویای تأثیر عملکرد شهر نورآباد در توسعه اقتصادی روستاهای پیراشهری بخش مرکزی شهرستان دلفان شده است. جهت کاربرد جواب‌های دریافت شده از این افراد در مدل تکسونومی عددی به وسیله برنامه SPSS گویه‌های تأثیرپذیر ۱. سطح فعالیت‌های کشاورزی، ۲. میزان دامداری در روستا، ۳. توسعه شیوه‌های کشاورزی، ۴. افزایش درآمد اهالی روستا، ۵. بهبود وضعیت اقتصادی اهالی، ۶. تغییر شغل اهالی روستا، ۷. اقدام برای دستیابی به شغل دوم و ۸. افزایش تمایل به کار در شهر را به ترتیب با علامت‌های $X_1, X_2, X_3, X_4, X_5, X_6, X_7$ و X_8 نشانه‌گذاری و مشخص شده‌اند. بدین منظور با کمک تکنیک دلفی، در قالب طیف عددی (۰ تا ۱) و میانگین وزنی جواب‌ها، سطح توسعه هر یک از روستاهای مورد هدف بررسی شد، که در چارچوب مراحل زیر آمده است:

تشکیل ماتریس اولیه

همان‌گونه که در جدول بالا مشاهده می‌شود، اعداد درج شده در جدول، در واقع میانگین امتیاز وزنی تأثیر معیارهای مورد نظر

جدول ۱۳. ماتریس اولیه معیارهای مورد پردازش در تحقیق

گویه								روستاها
افزایش تمایل به کار در شهر X8	اقدام برای دستیابی به شغل دوم X7	تغییر شغل اهالی روستا X6	بهبود وضعیت اقتصادی اهالی X5	افزایش درآمد اهالی روستا X4	توسعه شیوه‌های کشاورزی X3	میزان دامداری در روستا X2	سطح فعالیت‌های کشاورزی X1	
۰/۰۸	۰/۱۱	۰/۱۱	۰/۰۸	۰/۰۸	۰/۰۵	۰/۰۵	۰/۰۴	چشمه-خانی
۰/۰۷	۰/۰۸	۰/۰۸	۰/۰۴	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۳	۰/۰۲	حسین-آباد
۰/۱۵	۰/۱۲	۰/۲۱	۰/۰۷	۰/۰۹	۰/۰۶	۰/۰۵	۰/۰۴	خلیفه آباد
۰/۰۹	۰/۱۴	۰/۱۷	۰/۰۹	۰/۰۸	۰/۰۶	۰/۰۶	۰/۰۵	زالی آباد
۰/۰۸	۰/۰۹	۰/۰۹	۰/۰۶	۰/۰۷	۰/۰۴	۰/۰۵	۰/۰۳	ظفرآباد
۰/۰۸	۰/۰۹	۰/۱۳	۰/۰۷	۰/۰۸	۰/۰۴	۰/۰۴	۰/۰۴	مرادآباد

مأخذ: یافته‌های پژوهش؛ ۱۳۹۹

جدول ۱۴. ماتریس همسایگی

مورد	چشمه خانی	حسین آباد نورعلی	خلیفه آباد	زالی آباد دوراهی	ظفرآباد	مرادآباد
چشمه خانی	۰/۰۰۰	۵/۳۳	۳/۱۸	۲/۱۶	۲/۰۶	۲/۲۱۳
حسین آباد نورعلی	۵/۳۳	۰/۰۰۰	۶/۴۶	۶/۹۵	۳/۴۱	۴/۰۳۵
خلیفه آباد	۳/۱۹	۶/۴۶	۰/۰۰۰	۲/۷۳	۴/۰۵	۳/۶۲۱
زالی آباد دوراهی	۲/۱۶	۶/۹۵	۲/۷۳	۰/۰۰۰	۳/۹۸	۳/۷۰۵
ظفرآباد	۲/۰۶	۳/۴۱	۴/۰۶	۳/۹۸	۰/۰۰۰	۱/۷۴۹
مرادآباد	۲/۲۱	۴/۰۴	۳/۶۲	۳/۷۱	۱/۷۴	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته‌های پژوهش؛ ۱۳۹۹

می‌توانند در داخل یک طبقه قرار گیرند. به صورتی که مشاهده می‌شود تمام روستاها بین حد بالا و پائین به‌دست‌آمده قرار دارند.

۴- محاسبه فاصله مرکب هر منطقه از منطقه ایدئال:

در این ماتریس، بزرگ‌ترین عدد در هر یک از ستون‌های ماتریس استاندارد به‌عنوان مقدار ایدئال انتخاب می‌گردند. در صورتی که شاخص‌های توسعه منفی انتخاب شده باشند، باید کوچک‌ترین عدد را به‌عنوان مقدار ایده‌آل انتخاب نمود. قابل ذکر است که فاصله مرکب هر بخش یا منطقه از بخش یا منطقه ایده‌آل از طریق فرمول ذیل محاسبه شده و آن را با علامت C_{i0} نمایش می‌دهیم.

برای این کار باید حد بالا ($D+$) و حد پائین ($D-$) را برای کوتاه‌ترین فواصل که در جدول شماره ۱۴ به‌دست‌آمده است، محاسبه شود. برای محاسبه حد بالا و حد پائین از معادله ۸ استفاده می‌شود.

$$D \pm = \bar{d} \pm 2sd \quad (8)$$

در این فرمول، $D \pm$ حد بالا و پائین، \bar{d} میانگین ستون کوتاه‌ترین فاصله و sd انحراف معیار ستون کوتاه‌ترین فاصله است.

بنابر جدول فوق، مناطقی که در درون حد بالا و پائین قرار می‌گیرند جزو بخش‌های یا مناطق همگن محسوب می‌شوند که

موجود در ماتریس استاندارد و Z_0 مقدار ایده‌آل هر ستون در ماتریس است. برای مثال در روستای چشمه خانی فاصله مرکب بدین صورت است: $Cio = (0/142 - 1/421)^2$ ۱,۶۳۵

$$Cio = \sqrt{\sum (Z_i - Z_0)^2} \quad (9)$$

Cio فاصله مرکب هر بخش از بخش ایده‌آل، Z_i مقادیر

جدول ۱۵. کوتاه‌ترین فاصله در بین شاخص‌های موردنظر

ردیف	نام روستا	کوتاه‌ترین فاصله	\bar{d}	sd	D^+	D^-
۱	چشمه خانی	۲/۰۶	۱/۲۱	۰/۵۹	۲/۴۹	۱/۱۳
۲	حسین آباد	۳/۴۱				
۳	خلیفه آباد	۲/۷۳				
۴	زالی آباد	۲/۱۶				
۵	ظفر آباد	۱/۷۵				
۶	مرادآباد	۱/۷۵				

(مأخذ: یافته‌های پژوهش؛ ۱۳۹۹)

جدول ۱۶. محاسبه فاصله مرکب هر منطقه از منطقه ایده‌آل

ردیف	روستا	ZX ₁	ZX ₂	ZX ₃	ZX ₄	ZX ₅	ZX ₆	ZX ₇	ZX ₈
۱	چشمه‌خانی	۰/۷۵	۰/۶۸	-۰/۵۳	-۰/۴۶	-۰/۴۷	-۰/۴۱	۰/۱۷	-۰/۳۷
۲	حسین‌آباد	-۱/۸۰	-۱/۵۷	-۱/۳۶	-۱/۹۴	-۱/۷۲	-۱/۰۷	-۱/۲۹	-۰/۷۹
۳	خلیفه‌آباد	۰/۲۲	۰/۴۲	۰/۷۸	-۰/۷۶	۰/۱۵	۱/۵۸	۰/۶۲	۱/۹۵
۴	زالی‌آباد	۱/۰۱	۱/۱۱	۱/۱۹	-۰/۵۱	۱/۲۲	۰/۷۵	۱/۵۳	-۰/۰۹
۵	ظفرآباد	-۰/۳۱	۰/۱۶	-۰/۲۸	-۰/۱۵	-۰/۴۷	-۰/۷۸	-۰/۶۹	-۰/۵۸
۶	مراد آباد	-۰/۱۳	-۰/۷۹	-۰/۸۶	-۰/۳۶	-۰/۳۴	-۰/۰۸	-۰/۳۳	-۰/۲۹

(مأخذ: یافته‌های پژوهش؛ ۱۳۹۹)

جدول ۱۷. فاصله مرکب هر منطقه از منطقه ایده‌آل

		شاخص‌ها								روستا			
		ZX ₈	ZX ₇	ZX ₆	ZX ₅	ZX ₄	ZX ₃	ZX ₂	ZX ₁				
DL	Cio	۱/۹۵	۱/۵۳	۱/۵۸	۱/۲۲	۰/۷۷	۱/۱۹	۱/۱۱	۱/۰۱	مقدار ایدئال (ZO)			
		۰/۲۲	۳/۵۲	۵/۳۸	۱/۷۳	۳/۹۶	۰/۵۶	۰/۰۹	۰/۴۳	۰/۱۹	چشمه‌خانی		
		۰/۴۷	۷/۷۵	۷/۵۱	۷/۹۲	۷/۰۴	۸/۵۹	۷/۳۵	۶/۵۱	۷/۲۰	۷/۹۳	حسین‌آباد نورعلی	
		۰/۱۱	۱/۷۹	۰	۰/۸۲	۰	۱/۲۲	۰	۰/۱۷	۰/۴۸	۰/۵۷	خلیفه‌آباد	
		۰/۱۵۲	۲/۰۵	۳/۴۷	۰	۰/۶۹	۰	۰/۰۷	۰	۰	۰	زالی‌آباد دوراهی	
		۰/۳۱	۵/۱۱	۶/۳۹	۴/۹۵	۵/۵۸	۳/۴۷	۰/۸۵	۲/۱۹	۰/۹۱	۱/۷۴	ظفرآباد	
		۰/۲۷	۴/۵۶	۵/۰۵	۳/۴۶	۲/۷۵	۰/۷۶	۰/۱۷	۴/۲۳	۳/۶۳	۰/۷۷	مراد آباد	
												Cio	
													Sio

مأخذ: یافته‌های پژوهش؛ ۱۳۹۹

در این جدول هر چه مقدار C_{io} کوچکتر باشد نشان‌دهنده توسعه‌یافتگی آن بخش است. برعکس بزرگ بودن C_{io} بیانگر توسعه‌نیافتگی بخش یا منطقه موردنظر است؛ و نشان می‌دهد که منطقه فوق فاصله بیشتری تا رسیدن به منطقه ایده‌آل دارد.

۵- محاسبه سطح توسعه بخش‌ها یا مناطق

$$DL = \frac{C_{io}}{C_o} \quad (10)$$

DL سطح توسعه هر بخش یا منطقه، C_{io} فاصله مرکب هر بخش یا منطقه و C_o میانگین C_{io} به‌اضافه دو برابر انحراف معیار همان ستون که از معادله زیر به دست می‌آید.

$$C_o = C_{io} + 2Sd_{io} \quad (11)$$

مقدار DL همواره بین صفر و یک است. هر قدر این میزان به سمت صفر میل پیدا کند بیانگر توسعه‌یافتگی بخش و هر قدر که به یک نزدیک‌تر باشد نشان‌دهنده عقب‌ماندگی بخش یا منطقه فوق است.

۶- مرتب کردن بخش‌ها یا مناطق بر اساس سطح نسبی توسعه:

در این مرحله می‌توان بخش‌ها یا مناطق را بر اساس سطح توسعه و نزدیکی یا دوری آن‌ها از بخش یا منطقه ایده‌آل مرتب کرد. به صورتی که در جدول ذیل آمده است.

ردیف	روستا	C_{io}	DL	رتبه
۱	چشمه خانی	۳/۵۲	۰/۲۱	۳
۲	حسین آباد نورعلی	۷/۷۵	۰/۴۷	۶
۳	خلیفه آباد	۱/۷۹	۰/۱۱	۱
۴	زالی آباد دوراهی	۲/۰۵	۰/۱۵	۲
۵	ظفر آباد	۵/۱۱	۰/۳۱	۵
۶	مرادآباد	۴/۵۶	۰/۲۷	۴

مآخذ: یافته‌های پژوهش؛ ۱۳۹۹

با توجه به محاسبات انجام‌شده در روش تکسونومی عددی و

با در نظر داشتن جمیع شاخص‌های تأثیرگذار، مشخص گردید که روستاهای خلیفه آباد، زالی آباد، مرادآباد، به ترتیب در رتبه‌های ۱ تا ۳ و مابقی روستاها در رده‌های بعدی به لحاظ سطح توسعه‌یافتگی قرار گرفته‌اند. پس از سنجش سطوح توسعه و تعیین جایگاه هر یک از مناطق، باید نسبت به تجزیه و تحلیل یافته‌ها بر مبنای واقعیت‌های موجود در مناطق اقدام کرد. بر اساس رتبه‌بندی‌های انجام شده می‌توان گفت که سطح توسعه روستاهای پیراشهری نورآباد از فاصله‌ای که با شهر دارند تبعیت نمی‌کنند، بطوریکه در این سطح‌بندی روستاهای خلیفه‌آباد و زالی آباد نسبت روستاهای با بعد مسافت برابر مانند حسین آباد و بعضاً فاصله کمتر مثل روستاهای چشمه‌خانی و ظفرآباد در اولویت قرار گرفته‌اند. این امر ناشی از قرارگیری این دو روستا در محورهای مواصلاتی بین شهر نورآباد با دیگر شهرها و روستاهای دور و نزدیک است.

نتیجه‌گیری

اقتصاد روستایی یکی از ابزارهای مناسب برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری منطقه‌ای در راستای توسعه روستایی است. یکی از عمده‌ترین شاخص‌های ارزیابی عملکرد مناسب ساختار اقتصادی مناطق، میزان نگهداشت جمعیت است. به نحوی که کاهش سهم جمعیت و میزان جمعیت روستایی به دلایل متعددی از جمله تفاوت درآمد خانوار روستایی نسبت به درآمد خانوارهای شهری، نرخ بالای بیکاری در جامعه روستایی، بالا رفتن هزینه کل خانوارهای روستایی، تغییرات سطح رفاه خانوار، عدم جذب فارغ‌التحصیلان در فعالیتهای روستایی، اشتغال فصلی مردان، پائین بودن نرخ فعالیت زنان و نبود امکانات رفاهی لازم و کافی است؛ بنابراین، مقاله حاضر باهدف بررسی نقش عملکرد پایه‌ای شهر نورآباد در توسعه‌ای اقتصادی روستاهای پیراشهری بخش مرکزی شهرستان دلفان به انجام رسیده است. آمار و ارقام ذکرشده در این پژوهش نشان داده که تعداد جمعیت روستاییان

نقش چندانی در این تحولات نداشته‌اند.

با توجه به مطالعات صورت گرفته و نتایج به‌دست‌آمده از این پژوهش، در ارزیابی عملکرد شهرها، می‌توان گفت که نتایج این پژوهش نیز با تحقیقات انجام‌گرفته همسو است، بطوریکه: رشد نزولی و عدم پایداری جمعیت روستاها به دلیل عدم برخورداری روستاها از امکانات موردنیاز (احمدی و همکاران، ۱۳۹۸)، پائین بودن نقش واسطه‌ای شهرها در ارائه خدمات به نواحی روستایی (میکانیکی و همکاران، ۱۳۹۸)، نبود نوآوری، تعدد سازمان‌های مداخله‌گر، فقدان مدیریت درست، پائین بودن مهارت در کسب و کار مردم روستایی (حسینی و همکاران، ۱۳۹۸) و ... باعث پائین بودن سطح توسعه اقتصادی مناطق روستایی بوده است؛ براین اساس، با بالا بردن تنوع اقتصادی نقاط پیراشهری، مدیریت درست و توزیع امکانات رفاهی و شغلی در مناطق روستایی، می‌توان سبب توسعه اقتصادی مناطق روستایی به‌ویژه روستاهای پیرامون شهر نورآباد شد.

تقدیر و تشکر

از تمامی کسانی که در این پژوهش ما را همراهی نموده‌اند، بخصوص کارشناسان مرتبط با مسائل روستایی بخش مرکزی شهرستان نورآباد دلفان کمال تقدیر و تشکر را داریم.

منطقه مورد مطالعه در طی سرشماری‌های متعدد کاهش‌یافته که نشان از میل به جابه‌جایی داشته. جابه‌جایی که بیشتر متوجه نقاط روستایی بزرگ و بعضاً شهری بوده است. این فرایند به خاطر افزایش جمعیت در رده سنی بین ۲۰ - ۳۵ سال بوده که نیاز به کار، درآمد، امکانات بهتر و بیشتر، آن‌ها را بر آن داشته که مهاجرت نمایند.

بر اساس مدل‌های کاربردی تحقیق، اقتصاد پایه شهر کشاورزی می‌باشد، که تأثیر پائینی در توسعه اقتصادی روستاها داشته. به طوری که در تکنیک ماباک شاخص‌های اقتصادی چون اقدام برای دستابی به شغل دوم و تغییر شغل اهالی روستا بیشترین وزن را به خود اختصاص داده‌اند. در صورتی که این روند در جهت توسعه اقتصادی مناطق که کشاورزی است، نمی‌باشد. همانطور که در روندهای جمعیتی این موضوع برجسته بوده است. بنابراین در یک نگاه کلی می‌توان نقش عملکرد پایه-ای شهر نورآباد در توسعه اقتصادی روستاهای پیراشهری بخش مرکزی شهرستان دلفان را ضعیف ارزیابی کرد. به نحوی که از بین روستاهای با مسافت کمتر نسبت به شهر، فقط دو روستا (خلیفه‌آباد و زالی‌آباد) در اولویت قرار گرفته‌اند، و روستاهای دیگر هرچند بافاصله کمتر به مراتب در رده‌های بعدی اولویت‌ها جای دارند. لذا با توجه به اولویت‌های به‌دست‌آمده، قرار گرفتن در مسیرهای اصلی تردد بین شهر نورآباد با شهرها و روستاهای دور و نزدیک توسعه نسبی بعضی از مناطق را در برداشته و تأثیر شاخص‌های مؤثر بر توسعه اقتصادی روستاییان بخش مرکزی

منابع

یافتگی روستاهای پیراشهر با رویکرد پیوند متقابل. مورد: دهستان سهرین زنجان، مجله توسعه فضاهای پیراشهری. ۱(۲): ۱۱۹-۱۰۷.

بابامیری، چ‌ص؛ مولائی‌هشجین، ن؛ معتمدی‌مهر، ا. و آمار، ت. ۱۳۹۷. تحلیل تحولات ساختار اقتصادی روستاهای پیرامون

ابراهیم‌زاده، ع؛ طیبی، ن. و شفیعی، ی. ۱۳۹۱. تحلیلی کارکردی از نقش اقتصادی شهرهای کوچک در توسعه روستایی. مطالعه موردی: زاهدشهر در بخش شییکوه فسا، فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی محیطی، سال ۲۳(۱): ۱۷۲-۱۵۱.

احمدی، م؛ حیدری، م.ت. و بیگدلی، م.ع. ۱۳۹۸. تحلیل توسعه

- شهر سقز. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۷(۷): ۷۹-۱۰۰.
- بابایی، م؛ بصیری، م. و بدراق نژاد، ا. ۱۳۹۸. تحلیل جمعیت-پذیری و روند تحولات اقتصادی-اجتماعی روستاهای پیراشهری در شهرستان ارومیه. مجله توسعه فضاهای پیراشهری، ۱(۱): ۱۵۰-۱۳۹.
- بخشی، ز؛ مطیعی لنگرودی، س.ح؛ فرجی سبکیار، ح. و قدیری-معصوم، م. ۱۳۹۸. تحلیل فضایی پایداری اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی، منطقه سبزوار-نیشابور. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۸(۳): ۳۲-۱.
- حاجی نژاد، ع؛ فتاحی، ا. و پایدار، ا. ۱۳۹۴. کاربرد مدل‌ها و فنون تصمیم‌گیری در جغرافیا با تأکید بر برنامه‌ریزی روستایی، شهری و گردشگری. چاپ اول، انتشارات جهاد دانشگاهی.
- حسینی، س.م؛ منشی زاده، ر.ا؛ رضویان، م.ت. و مریدسادات، پ. ۱۳۹۸. بررسی موانع توسعه پایدار اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی با رویکرد کارآفرینی، مطالعه موردی: شهرستان کیار استان چهارمحال و بختیاری. فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، ۱۱۲(۱): ۶۲-۴۱.
- رحمانی، ب؛ رضویان، م.ت. و فرجی‌راد، ع.ر. ۱۳۹۷. تحلیل اثربخشی مؤلفه‌های اقتصادی در رفاه خانوارهای روستایی، مورد: بخش مرکزی شهرستان اسلام‌آباد غرب. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۷(۱): ۱۳۰-۱۱۳.
- رومیانی، ا؛ بهمنی، ا؛ نظری شیخی، م. و حق نظری، س. ۱۳۹۸. پیوندهای مکانی و سبک زندگی زنان در سکونتگاه‌های پیراشهری، مورد: شهرستان سلسله. ۱(۲): ۹۴-۸۵.
- سجودی، م. و یاسوری، م. ۱۳۹۸. راهبردهای توسعه منطقه‌ای با تأکید بر تقویت ارتباطات فضاهای پیراشهری، مورد: شهرستان رشت. ۱(۱): ۴۲-۲۹.
- سرشماری عمومی نفوس و مسکن، بخش جمعیت و نیروی انسانی، ۱۳۹۵.
- ص.ع، م. و صادقی، ح.ا. ۱۳۹۸. نقش گردشگری شهر ایزد در تحولات روستاهای پیرامونی. مجله توسعه فضاهای پیراشهری، ۱(۲): ۷۰-۵۹.
- طالشی، م؛ عزیزپور، ف. و دولتی، غ. ۱۳۹۸. تحلیل اثر جریان‌های فضایی در تحولات کالبدی - فضایی روستاهای پیراشهری، مطالعه موردی: سکونتگاه‌های روستایی پیرامون کلانشهر کرج، دهستان تنکمان شمالی. فصلنامه مسکن و محیط روستا، ۱۶۶: ۹۴-۷۹.
- علیائی، م.ص. و عزیزی، س. ۱۳۹۸. عوامل مؤثر بر تحولات کارکرد اقتصادی سکونتگاه‌های روستایی در شهرستان ری. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۸(۱): ۲۳۸-۲۲۳.
- قدیری معصوم، م؛ طهماسی، ب؛ شکرانی، ع. و کارخانه، م. ۱۳۹۸. نقش ظرفیت‌های کارآفرینی در توسعه فضاهای پیراشهری، مورد: شهرستان اسلامشهر. مجله توسعه فضاهای پیراشهری، ۱(۲): ۴۶-۳۵.
- کاظمیان شیروان، غ؛ ضیائی، م؛ امیری، م. و مرادی، ح. ۱۳۹۶. بررسی استقرار خرده نظام مدیریت مناطق پیراشهری، مطالعه موردی: منطقه ۲۲ کلانشهر تهران. فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، ۱۸: ۵۶-۴۱.
- کاظمیان شیروان، غ؛ ضیائی، م؛ امیری، م. و مرادی، ح. ۱۳۹۷. ارائه الگویی برای مدیریت مناطق پیراشهری کلان شهر تهران، مورد مطالعه: منطقه ۲۲. فصلنامه جغرافیا (برنامه ریزی منطقه‌ای)، ۸(۲): ۳۷۸-۳۶۱.
- کرمی، ت؛ زنگانه، ا. و میرزازاده، ح. ۱۳۹۸. فضاهای پیراشهری و جمعیت‌پذیری حوضه آبریز ارومیه. مجله توسعه فضاهای پیراشهری، ۱(۱): ۸-۱.
- کلاتری، خ. ۱۳۹۶. مدل‌های کمی در برنامه‌ریزی (منطقه‌ای، شهری و روستایی). چاپ چهارم، انتشارات فرهنگ صبا.

- شهر نائین. فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، ۴: ۷۳-۵۹.
- Dalalah, D., Hayajneh, M. & Batieha, F. 2011. A fuzzy multi-criteria decision making model for. *Journal of Travel Research*, (34)6. 319-338.
- Ghadiri masom, m., & zianoosh, mm. & khorasani, m. 2010. paydarie eghtesadi va rabeteye an ba vijegihaye makani-fazaae.(case study:roostahaye dehestane kohine shahrestane kabodrahang).fasnameye roosta va tosee, year6. 78-96
- Porter, M.E. 2004. *Competitiveness in Rural U.S. Regions: Learning and Research Agenda*, Institute for Strategy and Competitiveness.
- <https://www.google.com/search?q=www.data.roostanet.ir%E2%80%8E&oq=www.data.roostanet.ir%E2%80%8E&aqs=chrome..69i57.7259j0j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8>
- کمانرودی کجوری، م. و قلی‌نیا، ص. ۱۳۹۸. پراکنده‌رویی شهر بابل و تغییر نقش اقتصادی روستاهای پیرامون. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۸(۴): ۹۹-۱۱۸.
- گزارش اقتصادی استان لرستان در برنامه پنجم توسعه. ۱۳۹۵.
- میکانیکی، ج؛ پیراهش، ن.س. و وفائی‌فرد، م. ۱۳۹۸. شهرهای کوچک و توسعه پایدار سکونتگاه‌های پیرامونی، مورد: شهرخوسف. مجله توسعه فضاهای پیراشهری، ۱(۱): ۲۸-۱۹.
- نجفی‌کانی، ع.ا. ۱۳۹۸. چالش‌ها و تنگناهای توسعه اقتصادی در نواحی روستایی، مورد: روستاهای بخش داشلی‌برون شهرستان گنبدکاوس. فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۸(۳): ۱۶۸-۱۵۱.
- نظریان، ا. و بهارلویی، ک. ۱۳۹۲. بررسی کارکرد شهرهای کوچک در نظام شهری و توسعه منطقه‌ای، مورد مطالعه:

Assessing the basic performance of urban areas in the economic development of Piranshahr villages (Case: Villages in the central part of Noorabad Delfan city)

Mohammad Javad safaee¹, Ali KHodadadi² and Hadi Niyazi^{3*}

Submitted: 3 July 2020

Accepted: 14 April 2021

Abstract

Urban areas, as places of service, have affected development of these spaces. Therefore, they must have proper and effective performance in order to develop the settlements around them. Based on this premise, the present article while determining the performance of Noorabad city; It analyzes its impact on the economic development of the surrounding areas. This research study is applied from the perspective of the goal. It is analytical in nature. Therefore, at first the basic economy of the region was measured by using the spatial coefficient (LQ) method. Then, the effect of the basic economy on the economic development of the villages of Piranshahr was measured by using the MABAK analytical technique. Finally, the level of economic development of the villages adjacent to Noorabad Delfan city was ranked according to the design method of the experts' questionnaire by using the numerical taxonomy method. The results indicate that the agricultural sector was considered to be the dominant sector of economy of the region. In the study of economic indicators affecting development of villages through MABAK, it was found that indicators such as getting a second job with a weighted coefficient of 3.399 and changing jobs with a weighted coefficient of 3.193 are among the priorities of this method. This is due to the fact that economic development of the regions is at a low level. Finally, in the ranking made in the numerical taxonomic technique, it was determined that the villages of Khalifa-Abad (weight 0.107), Zaliabad (weight 0.152), Cheshmekhani (weight 0.212), respectively rank 1 to 3 and the rest of the villages have the next ranks. Therefore, according to the obtained priorities, being on the main bumpy routes between Noorabad city and far and near towns and villages has resulted in relative development of some areas, and the basic economy of this city has not played much role in the economic development of Piranshahr villages.

Keywords: Piranshahr villages, LQ, MABAC, numerical taxonomy.

1- Assistant Professor of Faculty of Geography, Hakim Sabzevari

2-Rural Planning, Zahedan University

3-Rural Planning, Geography, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran

(*- Corresponding author Email: hadi_niazi@yahoo.com)

DOI: 10.22048/RDSJ.2021.237838.1857